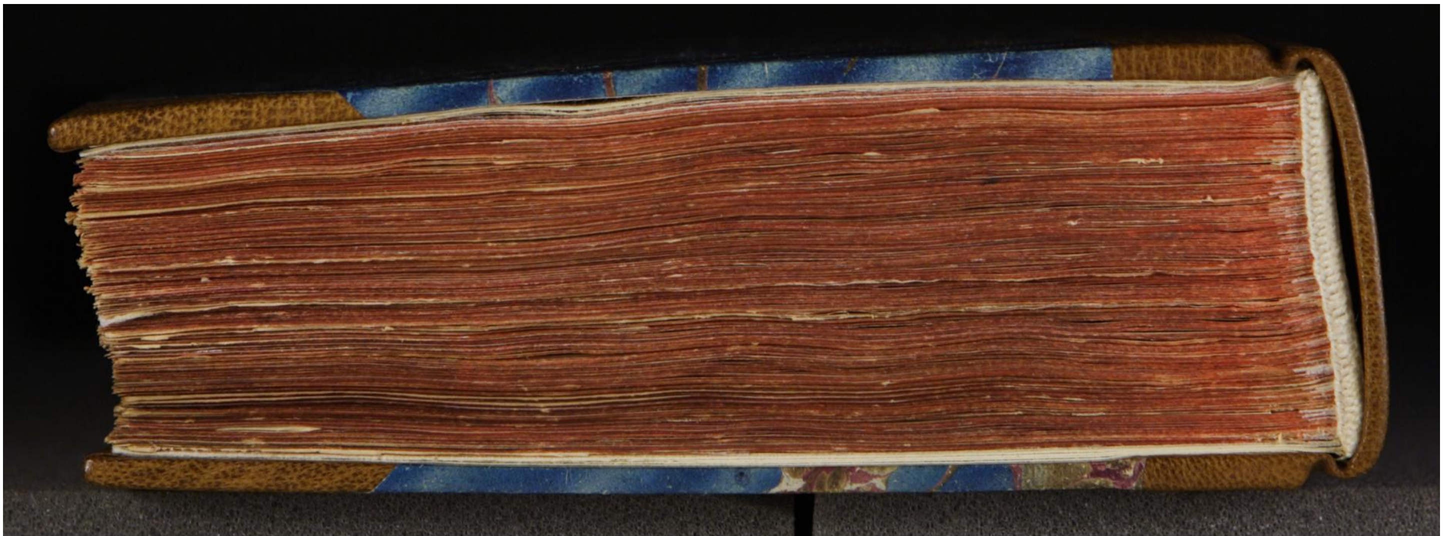
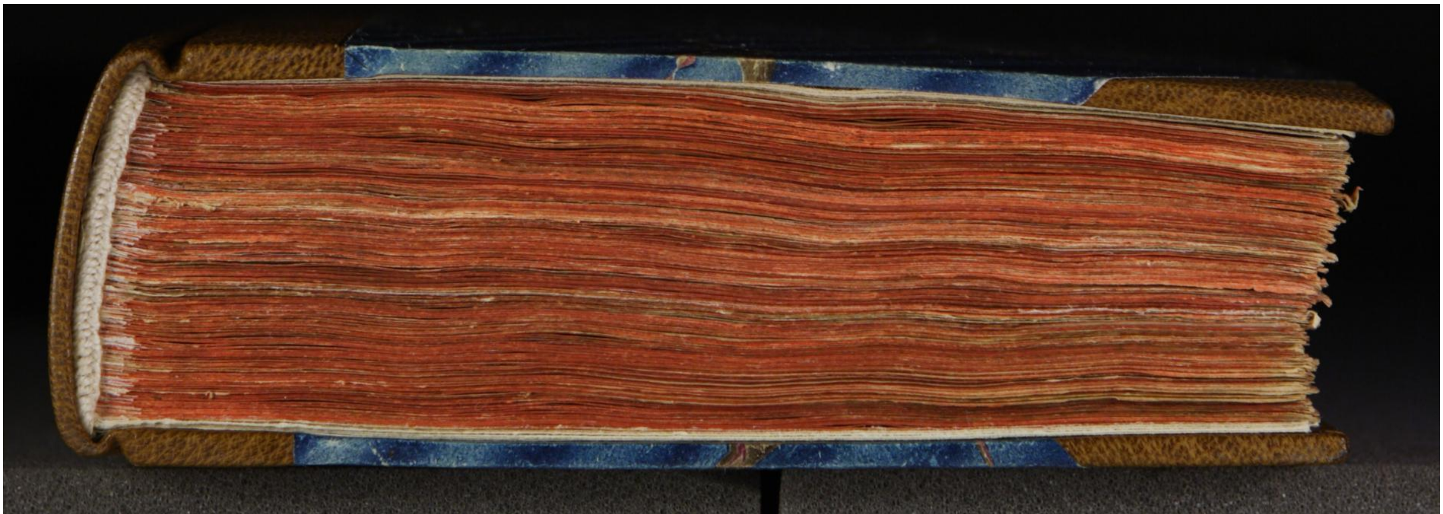
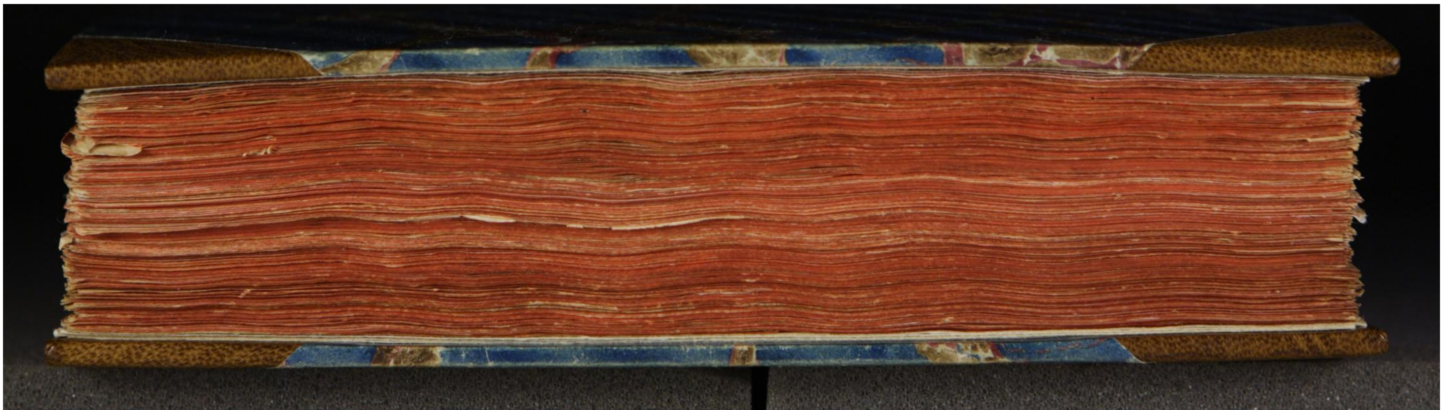

Den Rette
Jüdske Lowbog
1590

Kongelige Maiestatz Obne Breff / Lydendis om Hues Almindelige Mandater oc Forordning / Hans Maiestat paabiuder / oc dog icke efterkommis som det sig bør. *Datum* Kiøbenhaffn / den 19. *Iunij*, Aar. 1582.

Prentet i Kiøbenhaffn / Aff Matz Vingaard.

1590.

Cum Gratia & Priuilegio Regio :

S: Q: M:

ARMA REGIS DACIÆ.

WI Frederich den Anden / Aff Guds Naade/ etc. Giøre alle vitterligt/ At effter wi komme vdi forfaring / Huorledis at naar wi nogen almindelige *Mandater* oc forordninger lade vdgaa / oc met vore aabne Breff paabiude / Skal slige vore *Mandater*, icke vden paa en gantske ringe tid actis/ oc siden ydermere icke ansees / Men tit oc offte aldelis effterladis / aff den Aarsag / Vore Lænsmend / som paa vore vegne skulde holde der offuer / icke haffue der met den Indseende / som det sig bør / Huilcket giffuer oss oc vore Breff foract/ oc foraarsager stor wskickelighed. Da paa det at sligt maa faarekommis / oc offuer vore Breff oc forordninger maa aluorlige holdis / oc der oc vdinden haffuis den Inseende / som tilbørlig er/ Haffue wi den Leylighed met vore elskelige Danmarckis Rigis Raad offuerueyet / oc met dennem der om saa betenckt / besluttit oc forordnit / At vore Lænsmend / som vore Læn

vdi befalning haffue/ oc nu ere / eller her effter kommendis vorde / skulle dennem der met aluorlige lade vere anliggende oc befalit / At skulle her effter haffue flitig oc grandgiffuelig act oc Inseende / at hues *Mandater* oc forordninge wi til des haffue ladet vdgaa eller her effter vdgiffuendis oc forordnendis vorder / Det vdi alle maade holdis oc efterkommis/oc aldelis intet der imod tilstædis / bedriffuis oc tilladis. Oc der som befindis / at nogle vore Lænsmend icke haffue oc holde vore Breff / forordninger oc *Mandater* vdi tilbørlig act / oc der met offuerseer / at nogit der imod handlis/ oc det skellige beuisis kand / at hannem der om haffuer verit vitterligt : Oc hand icke samme tid haffuer verit vdi nogen vore oc Rigens bestilling anden steds forhindrit/ Da skal samme vor Lænsmand / huad heller hand er vdi vort oc Rigens Raad/eller icke / der for haffue forbrut sit Læn. Der som ocsaa er/ at nogle vore Lænsmend haffue Liffs Breff paa nogit vort Læn / Eller oc haffue nogen vore Læn vdi Pant / oc hans forsømmelse vdi saa maade befindis / Da skal hand der met icke haffue forbrut Lænit/ Men der for effter gode Mends sigelse / effter Sagens leylighed /

stande

ſtande oſſ til rætte: Dog ſkal tilforn føris til Rætte / oc gange Dom der paa / Om ſamme vor Lænſmand haffuer vitterlige der met offuerſeet oc forſømmit / eller icke. Det wi her met alle vore Lænſmend/oc Befalings Mend ſom nu ere / eller her effter kommendis vorde / Aluorlige ville haffue forholdit/ At de der effter kunde vide dennem at rætte / Vnder den plict ſom for ſkreffuit ſtaar / *Datum* Kiøbenhaffn / den 19. *Iunÿ*, Aar etc. 1582.

Kongelige Maie-
statz Forbud/ At ingen skal vdføre nogle forbudne Vare.

✠

WJ Frederich den Anden met Guds Naade / Danmarckis / Norgis / Vendis oc Gottis Koning / Hertug vdi Slesuig / Holsten / Stormarn oc Dytmersken / Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst. Helse eder alle vore Vndersaate/ Bønder oc menige Almue / som bygge oc bo offuer alt. N. Læn/Euindelige met Gud oc vor Naade. Vider at wi ere komne vdi forfaring / at Stormectige Høybaarne Første / vor kiere HERre Fader / Salig oc Høylofflig ihukommelse / haffuer ladit forbiude / at aldelis intet brende Ved skal vdskibis eller vdføris aff

Rigit / Men huo som Ved haffuer at sellie /
skulle det føre til Kiøbs inden Rigit / oc ingen
anden steds / Dog alligeuel skulle mange vo-
re Vndersaatte imod saadant Forbud den-
nem fordriste / til at vdføre Ved / oc andre
forbudne vare / Oc ingen straff eller tiltale
der for lide / Huilcket oss icke lidet forundrer.
Huorfor wi endnu met dette vort aabne Breff
strengelige forbiude alle vore Vndersaatte
vdi forne N. Læn / nogit brende Ved / Tøm-
merbord / Knapholt / Baandstager / eller
andit Tømmeruare / Eller oc nogle andre
forbudne vare at vdføre aff Rigit : Men huo
sligt haffuer at sellie / skulle det føre til Kiøbs
her vdi Rigit / oc ingen anden steds. Skal
oc ingen vdseyle met nogen deris Skib eller
vare / enten inden Lands eller vden / før de
tage Søbreff aff Lænsmanden / vdi hues Læn
de bo / Paa huad vare de haffue Ladt / oc
huort de ville løbe : Sammeledis naar de
igen tilstæde kommendis vorde / skulle de ve-
re plictige / at føre met dennem Beuisning /
huor de haffue verit / met deris Skib oc Gods
oc lossit oc laddit : Oc samme Beuisning ind-
føre for vor Lænsmand / i det Læn som de bo
vdi / At hand sig der effter kand vide at rette.

Findis

Findis nogen vore Vndersaatte / nogle forbudne vare / det vere sig huad det helst vere kand / at sellie eller vdføre aff Rigit / Eller imod nogle forne Artickle i nogen maade at giøre / Da skal hand der met haffue forbrut til oss Skib oc Gods / oc der til straffis som en vhørsom. Kand oc beuisis / at vore Læns-mend ere her vdinden forsømmelige / eller oc seer met nogen igennem fingre / som imod dette vort Forbud giørendis vorder / Da skulle de der faar vere plictige at oprette hues skade oc forsømmelse der aff kommer. Huor effter sig huer kand vide at rette.

Giffuit paa vort Slot Kiøbenhaffn / Den 5. Dag *Iunij* Aar etc.

1562.

Om

Om Encker.

WJ Frederich den Anden / met Guds Naade / Danmarckis / Norgis / Vendis oc Gottis Konning / Hertug vdi Slesuig/ Holsten / Stormarn oc Ditmersken/Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt / At effterdi for oss er beklagit/ At naar nogen Mand som paa Landsbyerne boer / døer oc affgaar / Da nødis oc trengis den Dødis effterladne Encke / at stade oc feste den Gaard / hendis Hosbonde affdøde : Da haffue wi den leylighed offuerueyet oc betenckt. Oc ville wi / at der om her efter saa holdis skal met vort oc Kronens Godz / offuer alt vort Rige Dan-

marck / At der som saa skeer / At nogen Bonde / paa vort oc Kronens Godz / her vdi Rigit / Døer oc affgaar / Da maa oc skal hans efterladne Hustru / vden all Indfestning besidde Gaarden / met all sin tilliggelse / all den stund hun sidder Encke oc vmandit. Men der som hun vil giffttis / Da skal den som samme Kone tager / vere plictig at feste oc haffue det vdi vor Lænsmands minde / Før hand drager vdi Gaarden: Dog skal samme Encker vere vore Fogeder oc Embitzmend hørige oc lydige / bygge oc forbedre Gaarden / oc vdgiffue deris Landgilde / Gæsteri oc anden rettighed / som der bør aff atgaa / betimelige til gode rede / Oc ey leye eller laane bort Ager / Eng / Skow eller anden Eyedom som til Gaarden hører. Bedendis oc biudendis der for alle vore Fogeder / Embitzmend oc alle andre vore Befalingsmend / paa vore Slot oc Gaarde / att i vdi alle maade rette eder her efter. Findis nogen her imod aff nogen Encke Indfesining at oppebære / eller dennem i saa maade met Stædzmaal at besuære / Da skulle

de det aff deris egit for^ne Encker igen vd- legge oc betale / Oc der offuer straffis / som de vore Breff oc Bud icke atte ville. *Actum* Friderichsborg 23. *Octobris*, Aar 1565.

Om Morgen-
gaffue iblant
Adelen.

WI Frederich den Anden / met Guds Naade / Danmarckis / Norgis / Vendis oc Gottis Konning / Hertug vdi Slesuig / Holsten / Stormarn oc Ditmersken / Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt / At effter som Wi komme vdi Forfaring / om den store Misbrug / Som nu begiffuer sig her vdi Riget / met Morgengaffue iblant Adelen / At naar en god Mand / troloffuer sig en Hustru / bebreffuer hand bort / vdi de Otte / Ti eller Tolff Tusinde Daler / eller fast mere / Vndertiden forscriffuer alt sit Gods / eller nogen visse antall Læster Korn / vden hans Arff-

Arffuingers beuilling oc samtycke / Oc huad de Rige vdi saa Maade faaretage / ville de fattige vdi lige maade efterfølge / Endog Effnen oc Formuen icke tilrecker / Saa at offuer slig Morgengaffue / skeer vndertiden / Naar de Dø oc affgaa vden Liffs Arffuinge / at deris Arffuinge maa tage ved en større Gield / end Godzit sig kand forstrecke / Huor til Wi formercke / en vor Dom / at haffue giffuet stor Besiyrckelse oc Aarsag / som for nogen tid siden forleden / er gangen / huilcken Dom formelder / At Morgengaffue burde forlaadis vd / for nogen anden Gield at betalis / som den vijdere indeholder / Wanset / at den Morgengaffue / oc Festendgaffue / samme Dom gick paa / vaar icke vden ringe oc lidelig / Oc samme Dom icke heller haffuer verit der hen meent / at nogen deris Arffuinge / offuer slig Morgengaffue / skulde komme vdi slig wbodelig Gield oc Skade: Da haffue Wi den Leylighed met vore Elskelige Danmarckis Rigis Raad / som her hos Oss neruærendis tilstede ere / beraadslaget / Oc haffue met deris Raads Raad / der paa ladet giøre denne Effterne Skick oc

Ordning / Som efftersølger: At naar nogen god Mand / vil giffue nogen Morgengaffue / Da skal ingen effter denne dag / maa giffue høyre / End vdi de Tu tusinde Daler til Morgengaffue / vdi det aller meste / Men vil nogen giffue mindre / Da skal det vere hannem friit faare. Vnderstaar sig oc nogen / at ville giffue høyre eller større Morgengaffue / end som for^nit staar / Da skal det ingen Mact haffue / vden det skeer met deris Arffuingers Beuilling oc Samtycke / Dog skal all Morgengaffue aff Gods / Løssøre / Penninge / Som for denne dag giffuen / Bebreffuit / Eller vdi Liffs tid forseglig er / Oc før denne Skick aff Oss oc vore Elskelige Danmarckis Rigis Raad berammit er / Bliffue ved sin fulde mact / Effter den Doms liudelse tilforn gangen er / Huilcken Skick oc Ordning / Wi vdi alle maade / Saaledis som for^nit staar / ville fast oc wryggelige holdit haffue. Til ydermere Vidnisbyrd / haffue Wi ladet henge vort Secret her næden for / Met vore Elskelige Danmarckis Rigis Raads Indsegle / Som ere / Niels kaas til Taarupgaard / vor Cantzler / Peder Gyldenstiern

til

til Thim / Marſk/ vdi vort Rige Danmarck/ Peder Munck til Eſtuadgaard vor Amiral/ Her Jørgen Lycke til Offuergaard Ridder / Peder Bilde til Suanholm / Jørgen Roſenkrantz til Roſenholm / Jacob Wlffeldt til Koxbølle / Biørn Kaas til Starup gaard / Biørn Anderſſøn til Stenholt/ Eyler Grubbe til Lyſtrup / Rigens Cantzeler / Jørgen Marſuin til Dybeck / Hans Skougaard til Gundeſtrup / Axel Weffert til Axeluold / Oc Chriſtoffer Valckendorff til Glorup vor Rentemeſter: Giffuet oc ſcreffuit vdi Anderſkow Cloſter/den xviij. dag Octobris / Aar ꝛc. M. D. Lxxvij.

Om

Om Adelen som Tage Boelskaff.

⁂

WJ Frederich den Anden met Guds Naade / Danmarckis / Norgis Vendis oc Gottis Konning / Hertug i Slesuig / Holsten / Stormarn oc Ditmersken / Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt / at som Wi nogen tid siden forleden / Effter Wi vaare komne vdi forfaring / At iblant Adelen her vdi Rigit / skulle findis nogle som holde Boelskaff oc løse Quinder hos sig / oc met dennem Leffue vdi aabenbare forargeligt / løsactig Leffnit / Gud Allmectigste til fortørnelse / Adelig Stand til beskemmelse / Det hellige Ecteskaff til foractelse / Oc deris Jeffnchristen

til

til it ont *Exempel* : Haffue verit der aff foraarsagit/ vore Breff at lade vdgaa til *Superintendenterne* offuer alt Rigit / at huer vdi sit Stict aluorlige skulle tilsige oc forholde menige Prowister oc Prester / huer vdi sin sted / der met at skulle haffue it tilbørligt indseende at saadant wtuctigt oc forargeligt Leffnit icke føris / lidis eller tilstædis / vdi deris Herrider eller Sogner / Oc huilcke der met icke ville affstaa / oc saadanne deris Boelskaff offuergiffue/ oc forargelse efterlade / effter at de der om aff deris Sogneprester tilbørlige vaare paaminte oc atuarede / Dennem at skulle offentlig sette vdi Band / til saa lenge de dennem rette oc bedre / som det sig burde : Oc wi nu formercke / at en part / vore Vndersaatte aff Adelen / siden Wi samme vore Breff haffue ladit vdgaa / Skulle haffue actet at ladit giffue dennem ved huilcke Boelskaff oc løse Quinder / som de haffue hafft oc holdit hos dennem. Oc effter at oss er til finde ført / at vere formodendis / det andre slige Exempel kunde efffterfølge / begiffue dennem vdi Ecteskaff met wfri Folck / Oc det vdi fremtiden vilde giffue stor Irringe oc wskickelighed iblant Adelen / om de som i saa maade met wfri Quinder vaare aff-

 lede/

lede/skulde regnis oc holdis for Adels børn. Oc Arffue vdi Frijt Jordegods / eller føre Adelig Stand/ Stamme/ Naffn / Skiold oc Vaaben / som de der aff Adelen paa Fæderne oc Møderne tilbørlige ere baarne / Huilcket vil komme oc vere Adelig Stande oc Adelen her vdi Rigit til forringering oc største foract. Da haffue Wi den leylighed / met vore Elskelige Danmarckis Rigis Raad/ som til denne Herredag her hos oss tilstæde vaare / betenckt oc offueruenet/ oc effter deris Raad / beuilling oc samtycke der vdinden for gaat anseet / Oc der om giort denne Forordning / huor effter vdi slig Fald oc leylighed / som forskreffuit staar/ forholdis skal / vdi saa maade/ som efterfølger. Først/ at huor nogen Adels Mand haffuer tagit sig vfrj Quinde / eller her effter tagendis vorder / oc affler Børn met hende / Da skulle samme deris Børn icke vere / eller holdis for Adelbørn eller frj Folck. Disligist skulle de icke heller mue føre Skiold oc Vaaben / eller Adelig Stamme Naffn. Sammeledis skulle oc samme Børn / som met vfrj Quinde affledе ere/ icke mue komme til Arff/ vdi nogit Jordegods/effter Fader eller Fæderne Frender / Men naar Faderen døer oc affgaar/

gaar / Da skal hans efterladendis Godz oc Arff falde til hans næste Siect oc Arffuinge effter Lowen / huilcke aff Adel ere. Dog skal her met icke vere formeent / Faderen at mue giffue sine Børn / som hand vdi saa maade haffuer afflit / aff hans Penninge oc Løßøre / huad hans villie tilsiger. Oc der som samme Børn aff Penninge oc Løßøre er nogit vnt oc giffuit aff Faderen vdi hans velmact / Da skal det dennem vbehindrit følge / at de det vinde oc beholde / oc intet ydermere. Huilcken forne forordning Wi met forne vore Elskelige Rigens Raads Raad / Adelige Stande / oc huer andre Stander til sin tilbørlige act oc ophold / For gaat anseet / giort oc besluttet / oc endelige ville holdit oc efterkommit haffue Da-*tum Haffniæ*, Den 19. *Iunij Anno* &c.

1582.

Om Borgemester

oc Raad i Kiøbstæderne/ At skulle forsuare deris Dom oc Low til Landsting/ Vndtagit Kiøbenhaffn/ Malmø oc Ribe.

Wi Frederich den Anden / met Guds Naade / Danmarckis / Norgis / Vendis oc Gottis Konning / Hertug vdi Slesuig/ Holsten / Stormarn oc Dytmersken/ Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt/ at effter Wi komme vdi forfaring/ huorledis nogle Kiøbstæder her vdi vort Rige Danmarck tilholde dennem synderlig Frihed/ icke at ville suare til Landsting/ enten for Domme / for Vidnisbyrd / Sandemends Thow/ Næffningers Thow/ eller anden Lowmaal/ men indskiude dem for oss / Beraabendis dennem enten paa nogen formeente Priuilegier

uilegier eller Seduane/ Der offuer mange sin ræt forhalis. Da ville Wi der om her met det saa endelige forordnit oc holdit haffue/ At alle Kiøbsteder her vdi Rigit/ oc vore Vndersaatte som vdi Kiøbsteder ere boendis/ skulle her effter suare til Landstingit/ vdi det Land som de ere liggendis/ vere sig huad Sag det vere kand/ Enten Borgemestere/ Raadmend/ eller Byfogeder/ For deris Domme/ eller Thowsmend for deris Thow/ Vidnismend for deris Vidne/ eller andre sager/ som bør til Landzting at Ordelis: Vden nogen er aff samme Kiøbstæder/ som haffue synderlige Priuilegier aff oss/ eller fremfarne Koninger/ Da skulle de Borgemestere oc Raadmend alleniste for deris Domme icke steffnis til Landsting/ Men ellers alle andre/ hues Sager/ Thow oc Domme der handlis/ ganger oc vdgiffuis/ de mue til Landstingit indsteffnis/ oc der offuer kiendis oc dømmis paa. Dog ville Wi at her met skulle ligeuel synderlig vere vndtagne vore Kiøbstæder/ Kiøbenhaffn/ Malmø oc Ribe/ huilcke intet skulle haffue til Landsting at skaffe/ vdi saa maade/ Men nyde de Priuilegier/ som de der om haffue. Oc skal dog ingen Sager indsteff-

nis til Landsting/som til Byting bør at Ordelis/ før end Dom er gangen til Byting. Thi bede Wi oc biude alle Landsdommere / at de rette dennem der effter/ oc metdele Steffning huilcke dennem der om besøge / vdi hues Sager sig vdi Kiøbstæderne begiffue. Sammeledis bede Wi oc biude Borgemestere / Raadmend/ Byfogeder/ oc alle andre vore Vndersaatte vdi Kiøbstæderne/at de møde til Landsting/ oc der lide oc vndgielde/ hues Low/Dom oc Ræt er / oc vide dennem aldelis her effter at rette oc forholde / Ladendis det ingenlunde. Giffuit paa vort Slot Kiøbenhaffn/ den 6. dag *Iunij*, Aar 1586. Vnder vort Signet.

Om

Om Bryllups Kaaste.

WJ Frederich den Anden / met Guds Naade / Danmarckis / Norgis / Vendis oc Gottis Konning / Hertug vdi Slesuig / Holsten / Stormarn oc Dytmersken / Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt / At Wi met vore Elskelige Rigens Raad / som nu her hos oss haffue tilstæde verit / haffue betenckt oc til sinde ført / den store wskickelighed oc offuermaadige bekaastning / som skeer iblant Adelen her vdi Rigit / naar nogen vil giøre Bryllup / oc daglige io mere oc mere tiltager oc forøgis / Oc haffue der om oss met dennem beraadslagit / oc all leylighed offueruevet / oc giort der paa denne Skick oc Forordning / som efterfølger / Huilcken Wi fast oc wbrødelig ville hol-

dit

dit haffue. Første effter at Wi forfare/at til dis sig fast langt vd paa dagen haffuer forhalit/ før end Brudgom oc Brud ere komme til Kircken / Saa at vndertiden er skeet / at Guds tieniste er opholdit til tolff / oc end til it slaer paa Dagen / Der offuer Folck siden komme Druckne oc vbesindige til Kircken/icke vden forargelse / oc Guds store fortørnelse. Da ville Wi det saa forordnit oc holdit haffue / at her effter altingist skal skickis oc beredis/ at Brudgom oc Brud saa betidelige komme til Kircken/ at Kircketienisten kand vere endt inden Elluffue slaer i det allerseniste. Oc ville Wi strengelige oc aluorlige forbudit haffue Guds Ords tienere / vere sig *Superintendent*, Prouist eller Prest / som til saadan handel fordret bliffue / met Kircke tienisten lenger at opholde/ end som foruit staar / Saa fremt de icke ville der for tilbørlige stande til rette.

Effter som oc til des haffuer verit en stor vordning oc Offuerflødighed / met Mad oc Maaltid til Bryllupper/ Saa at Maaltid vndertiden icke er standen før end god tid paa Natten. Da ville Wi der om befalit oc forordnit haffue/ At met Maaltid skal altingist

saa

saa bestillis oc forskaffis/ at det kand vere hol-
dit oc offuerstandit inden try eller fire slæt om
Efftermiddagen vdi det lengste.

Effter som Wi oc komme vdi forfaring/
huorledis at der til Bryllupper for en brug er
opkommit / at vnder Maaltid holdis Dantz/
oc opfordris der til / saa snart den som sidder
bag Bordit/ som en anden / Saa de da maa
traade paa Bordit/ som Maden er staaendis/
Huilcket icke allene siunis vskickeligt/ Men oc
til fare kunde vere for Siuglige Quindfolck/
oc andre / naar de saa skulle springe offuer
Borde / at snart it vlyckeligt fald kunde der
offuer tilkomme. Da ville Wi affskaffit oc for-
budit haffue / At icke skulle Dantzis vnder
Maaltid / saa lenge Maaltid varer/ oc til det
er optagit/ Oc Skiffuer oc Bord enten ere vd-
baarede/ eller stillede til affside.

Dissligiste / effterdi Wi forfare / at til
Bryllups kaast iblant Adelen opgaar oc giø-
ris en offuermaadig stor Omkaastning / at
det oc nogle dage/ oc paa det næste den gantske
Vge holdis : Oc huad de Rige oc formuende
vdi de maade giøre/ det ville andre som haffue
ringere æffne efterfølge / Saa at mange met
den forfengelige offuerflødige pract/ giøre den-

nem den skade / oc føre sig vdi slig gield / som de seenlig eller aldrig foruinde. Oc endog Wi vore Undersaatte aff Adelen/ om saadan Omkaastning/ intet ville forskriffue / men det vel kunde lade til huer sin egen villie / Dog ville Wi her met Naadigst haffue huer oc alle atuarit oc paamint / at de selff deris leylighed bedre ville betencke oc beramme / oc holde en Erlig maade der vdi / Oc icke met saadan forfengelig offuerflødighed giøre sig selff uoffueruindelig skade.

Oc effter at Wi ligeuel her hos fornemme/ at saadan Kaast holdis somme tid mange dage / Oc der met icke allene ydi Omkaastning/ men oc vdi tiden offuergaar billig maade/ Da ville Wi afffkaffit oc aluorlige forbudit haffue / at ingen Bryllupper skulle maa holdis lenger end tre Dage/ Søndag/Mandag/ oc Tisdag: Oc naar Bryllupppit giøris vdi Kiøbstæderne/ oc Brudgommen vil giøre sin Velkomme / strax der vdi Byen / Da skal hand det giøre om Tisdagen vdi Bryllupppit efftermiddag/ oc icke lenger der met forhale/ eller giøre der mere prang eller Bekaastning paa. Dog der som nogen Brudgommens Venner besøge hannem anden Dagen/ det

skal

skal icke vere her met meent/ eller regnit for nogen Velkom.

Disligist efterdi Wi forfare / at fast megit ocsaa opgaar met Dragen / som de drage Kammer oc Sal / met Flamske Sengklæde / met Damask oc anden Silcke thøg/ huor paa en merckelig summa Penninge anuendis / huilcket dog til intet andit er nytteligt / end til en vduortis forfengelig anseelse / Huor aff mange moduillige forderffuis / dennem til stor skade. Da paa det at det ocsaa maatte haffue sin billige maade / Oc vore Vndersaattis skade oc omkaastning der vdi forkommis/ ville Wi det saa Forordnit oc holdit haffue / at effter denne dag den dragning skal vere affskaffit/ oc her effter enten vdi Sal eller Kammer/ icke at skulle dragis met Flamsk / eller met Silckethøg / vden allene at der maa dragis met Flamsk om Væggene/ huor Mand skal sidde/ saa høyt som en Engelsk Klædis bred/Saa oc at offuer Skiffuerne opslais Tappet / oc om Senge hengis Sperlagen/ oc aldelis intet ydermere dragis enten vdi Sal eller vdi Kammer / Vndertagit Brudekammerit / huilcket skal vere huer frijt for at lade drage effter sin behage.

Som her ocsaa iblant Adelen brugis en forfengelig pract/ met Bruder at rede oc vdfly til deris Bryllups Høytids dag / Saa at de met saa mange tilsammenføyede Smycke paa deris Hoffuit besuæris / oc met saa mange Kæder ouerhengis/ at de der aff vndertiden bliffue Amectige. Da ville Wi det oc affskaffit/ oc der met saa forholdit haffue / At ingen Brud / hendis første Bryllups dag / skal haffue andit eller mere paa sit Hoffuit end en Krantz aff Perler / Oc andre Edele stene/ Skal hun oc om Halsen icke haffue mere end tu Halsbaand/ oc siden saa mange Kæder aff hendis egne/ oc aff hues hendis Forældre hende giffue ville / som det befalder. Oc icke at skulle laanis til saadan vdfly/ effter som til des skeed er

Denne vor aluorlige Skick oc Forordning/ som Wi vdi saa maade vore Vndersaatte menige Rigens Adel til gaffn oc beste/ meent oc giort haffue / ville Wi fast oc vbrødelige haffue holdit/ oc efterkommit.

Vnderstaar sig nogen her imod at giøre / vdi nogen maade / som giøre Bryllup / Da skulle de/ huilcke det skellige offuer beuisis kand/ haffue forbrut it Tusind Daler til næst

hos-

hosliggende Hospital / Oc skulle vore Læns-mend / vdi hues Læn Bryllupit skeer / plictige vere / effter at dennem der om til vidẽdis vorder / samme Tusind Daler at vdfordre oc vdeske / oc icke see met nogen igennem fingre / for vild eller Venskaff / Saa fremt de icke selff ville forne it Tusind Daler vdgiffue / Her effter sig alle oc huer kunde vide at rætte / oc for skade at tage vare. Giffuit paa vort Slot Kiøbenhaffn / den 31. *Maij*, Aar rc. 1586. Vnder vort Signet.

It Aabit forbuds

Breff / At Tattere icke skulle tilstædis her vdi Rigit.

Christian den 4.

BJøre alle vitterligt / at efftherdi Wi komme vdi forfaring / huorledis at her vdi Rigit skulle haffue sig samlit en heel hob Tattere / som ved nogle antall fast alleuegne omstrippe oc omløbe / en sted fra anden / oc met deris bedrægerj / Løgn / Tyffuerj oc Troldom besuige oc berøffue vore Vndersaatte deris Gods / oc bedriffue megit moduillighed / Oc der foruden føre it megit skendeligt Leffnit met Skørleffnit oc Blodskam / effter deris seduane / Gud Allmectigste til største fortørnelse / oc Menniskene til forargelse. Oc endog vor kiere Herre Fader / saa vel som oc vor kiere Herre Faders Fader / begge Salige

oc

oc Høylofflig ihukommelse / vdi deris lofflige
Regimentis tider / haffue tit oc offte ladit Aab-
ne forbud vdgaa / At saadanne Vgudelige
selskaff oc Parthi icke skulde tilstædis eller lidis
her vdi Rigit / fornemme Wi ligeuel / at sam-
me *Mandater* intet hielpe / Men de dis wan-
seet / vden all affsky skulle begiffue dennem vdi
vore Riger / Oc at end iblant vore Vnder-
saatte de som giffue dennem metlidende oc til-
ladelse / at vere paa deris Gods / oc bruge de-
ris wtilbørlige handel. Da paa det at en
gong for alle / nogen tilbørlige Middel maat-
te forordnis / ved huilcke saadanne Wgude-
lige skammeløse oc skadelige Parthi her effter
icke saa lætferdelige oc wstraffede skulle søge
hid ind vdi Rigit / Haffue Wi met vort Elske-
lige Raad / all leylighed offuerueyet / oc der
om saa besluttit / oc ville holdit haffue / at eff-
ter denne dag ingen saadanne Tattere vnder
høyeste straff skulle tilstædis oc lidis / Enten
aff vore Lænsmend / paa vort oc Kronens
Gods / eller aff Adel / eller andre paa deris
Gods / at komme / vere / eller bliffue her vdi
Rigit / Oc ville Wi her met strengelige oc al-
uorlige paalagt haffue / Alle vore Embitz-
mend / som nu ere / eller her effter kommendis

vorder

vorder / at huer vdi sit Læn haffue der met al-
uorlige opseende / Oc der som nogen Tattere/
enten nu/ eller effter denne dag kunde befindis
vdi deris Læn / Da skulle de forplictet vere /
dennem at lade effter tracte / oc paagribe /
Saa mange de vere kunde/ oc fratage dennem
alt/ hues de haffue met at fare/ Oc siden saa
mange huer Parthijes Offuerste / Høffuitz-
mand eller Anførere hand offuerkommer /
dennem skal hand lade straffe paa Liffuit /
vden all Naade/ saa de andre kunde see den-
nem der ved vdi Exempel / Oc skal der effter
de offuerbliffuendis / baade Mend oc Quin-
der paalegge/ inden viß forsagt tid at rømme
Rigit/ fra næst stæder de kunde vdkomme: Oc
der som de effter samme tid spøris eller oc off-
uerkommis kunde kunde her vdi Rigit / Da
skulle de vdi lige maade / som tilforne deris
Høffuitzmand oc anførere vederfarit er/ straf-
fis paa Liffuit. Der som oc vore Embitzmend
kunde bespøre oc fornemme nogen Tattere
dennem at vnder holde paa nogen aff Adelens
Gods / Da skal hand lade dem tilsige/ at de
vdi lige maade dennem effter vor aluorlige
forordning forholde imod samme Tattere/Oc
der som de da dennem vndskylde / at de met
deris

deris Folck/ icke kunde vere forne Tatere mec-
tig/ Skal hand / om det begeris aff hannem/
aff sine Folck deris Tienere metgiffue / samme
Tattere met at efftterstande. Der som de alde-
lis intet ville giøre her til / Da skal hand fuld
mact haffue/ Oc aluorlig befalit vere/ samme
Tattere / vere sig paa hues de vere kunde / at
paa gribe/ som forskreffuit staar / oc met den-
nem handle oc fremfare / Oc siden paa vore
vegne tiltale dennem/ som imod denne vor al-
mindelige forbud oc ordning tilstæde saadant
Vgudeligt Parthi oc selskaff paa deris Gods
dennem at vnderholde/ at de der for stande oss
tilbørlige til rætte / Som de der moduillige
haffue giort imod vort Forbud oc Ordning.
Oc paa det Embitzmend skulle deñem icke vnd-
skylde / At saadanne Tatter dennem wuitter-
lige skulle haffue verit vdi deris Læn / Da skul-
le de giøre aluorlig forordning hos Herritz-
fogederne / Delefogederne oc Sognefogeder-
ne/ At saa snart de kunde spøre eller fornem-
me Tattere vdi deris Herrit eller Sogn / de
da Lænsmanden eller hans fuldmectige det
tilkiendegiffue/ Der som de icke selff ere mecti-
ge / dennem at paagribe / oc føre tilstæde til
Lænsmanden. Oc der som deris forsømmelse

der vdi befindis/eller de met saadant parthi see igennem fingre/skulle de der met haffue forbrut deris Gaarde: Oc ville Wi vdi lige maade befalit oc paalagt haffue/ Borgemestere/ Raadmend oc Byfogeder vdi Kiøbstæderne/ at de vdi lige maade ville vide dennem her effter at rætte: Oc om nogen Tattere kommer til Kiøbstæderne/de da dennem Fengklige anholde/Oc giffue vor Lænsmand/vnder hues befalning de ere/ det tilkiende/ Saa der effter met dennem kand handlis oc fremfaris/ som forskreffuit staar: Saa fremt de findis her vdi forsømmelige/ de da icke der for ville stande til rætte. Thi ville Wi ocsaa strengelige oc aluorlige forbudit haffue/ Alle vore Vndersaatte at Huse eller Herberge saadanne selskaff oc Tattere/ Oc der som nogen her imod giør/ Da skal hand stande til rætte/ oc bøde imod sit Herskaff/ for huer Nat oc huer Person/ Som den der Huser andre Fredløse Folck. Oc efftersdi Skipper oc Færiemend haffue dennem vnderstandit tilforn/ icke allene at føre dennem hid ind vdi Rigit/ Men oc at flytte dem offuer Færiestæder/ Da der som her effter befindis/ at nogen Skipper eller Færiemand/ enten indfører her ind vdi Rigit/ eller flytter

offuer

offuer en Færiestæd til anden/ nogen Tattere/ Da skal hand der met haffue forbrut Skibet hand haffuer at føre/ oc sin halffue Boeslaad/ Oc offuer det stande til rætte / Som den der foractelige haffuer giort imod vort forbud: Dog skal ingen der met vere formeent / de som nu kunde findis oc foruisis aff samme Parthj/ at føre aff Rigit paa denne gong. Dette vort aluorlige Bud oc befalning / om for[ne] Tattere / ville Wi vdi alle maade holdit oc efterkommit haffue: Bedendis oc biudendis vore Fogeder/Embitzmend/Borgemester oc Raadmend / oc alle andre / At de aldelis vide dennem her effter at rætte. Om nogen Tattere forkommendis vorder / Saa fremt Wi icke skulle vide det hos dennem / om deris forsømmelse her vdi befindis / Ladendis det ingenlunde. *Actum Haffniæ* den 31. *Maij*, Aar etc. 1589.

It

It Kongelige Maiestz Aabit Breff belangendis vdføring oc vdskibning/ som skeer paa wlofflige Haffner.

Christian den 4.

Gjøre alle vitterligt/ at effter Wi komme vdi forfaring/ Huorledis at mange/ baade Indlendiske oc Vdlendiske/ vnderstaa dennem at søge wlowlige Haffner her vdi Rigit/ met Indskibning/ oc Vdskibning/ Oc der skibe oc vdføre aff Rigit/ Græsøxen/ Saltet Kiød/ Ved/ oc andre atskillige baade forbudne oc wforbudne Vare/ Oc igen indføre atskillige Kiøbmands Vare/ Som til forprang oc Landkiøb forhandlis imellem Bønderne: Der offuer icke allene Borgelig handel oc næring betagis/ Men ocsaa mange Vare/ om huilcke vort almindelige forbud

forbud er vdgangit/ icke at skulle aff Rigit vd-
føris / ligeuel vdskibis : Mange Misdedere oc
andre/ som ingen tilbørlig beskeed haffue met
at fare / vndkomme oc forreyse her aff Rigit/
Oss oc Kronen / ocsaa paa vore Told oc ret-
tighed/ skeer megit for kaart/ Effter at megit
vdi saadanne wlowlige Haffner vdskibis/huor
aff ingen Told eller rettighed fornøyes. Da
paa det saadant maatte faarekommis / Ville
Wi her met strengelige oc aluorlige haffue for-
budit / Alle ihuo som heldst de ere eller vere
kunde / Saa vel vore egne Vndersaatte som
andre / Indlendiske oc Vdlendiske / at besøge
nogen wlowlige Haffner / her vnder Rigit/
met deris Skib oc Gods / Eller andensteds
deris Skib oc Gods indføre eller indskibe/
End vdi rette almindelige lowlige Haffner /
Huor vore Fogeder / Taaldere eller Ziseme-
stere ere forordnede/ Hos huilcke de om samme
deris Gods skulle giøre beskeed/ oc hues rettig-
hed som oss der aff bør / fornøye oc fuldgiøre.
Dissligist forbiude Wi alle oc huer / Enten
ved almindelige lowlige Haffner / eller ved
andre smaa wlowlige Haffner/ at vdføre her
aff Rigit nogle forbudne Vare / som Gras-
øxen / saltit Kiød / Ved / eller andit saadant/

som forbudit er at vdføris. Saa fremt nogen kand bespøris oc offuerkommis / som her imod giør / oc enten paa wlowlige Haffner indskiber eller vdskiber nogen deel / eller nogle forbudne Vare paa lowlige eller wlowlige Ladsteder vdfører / Da skulle de der met haffue forbrut / til Oss oc Kronen / Skib oc Gods som de haffue met at fare / Bedendis oc biudendis vore Fogeder / Embitzmend / Borgemester oc Raadmend / Taaldere / Zisemestere / oc alle andre / at de her vdi haffue paa vore vegne tilbørligt aluorligt indseende / Oc ey tilstæde wstraffit her imod at handlis vdi nogen maade / saa fremt de icke ville stande Oss der for til rette / Ladendis det ingenlunde.

Giffuit paa vort Slot Kiøbenhaffn / Den 30. *Iunij*, Aar etc. 1589.

Til alle Lænsmend
it Aabit Breff / om Mandrabere.

Christian den 4.

VJøre alle vitterligt/ At effter Wi komme vdi forfaring/ huorledis nogle stæder skal vere skeet/ at naar nogit Mandrab sig haffuer tildragit / skulle saadanne Sager hos Efftermaalsmanden oc Mandraberens Slect/met Parternis oc Herskaffs beuilling oc offuerseelse hemmelige affsonis oc nederleggis / Oc at saadanne Mandrabere siden skulle haffue søgt/ oc begierit aff Dommerne en part oc er holdit effter Herskaffs anfodering eller tilladelse / At der er liusit Fred offuer dennem til Tinge/ endog icke er om samme Mandrab forit/enten ved Sandemend eller Næffn effter Recessen. Da effdi det er aldelis imod Recessen/ at nogen Bod

skal

skal festis for nogen Mandrab / end mindre nogen Mandrabere at mue liusis til Fred / før end der om er sorit / Ville Wi her met strengelige oc aluorlige haffue forbudit vore Fogeder / Embitzmend / oc alle andre / Oc særdelis alle Landsdommere / Byfogeder oc Herritzfogeder / oc andre Dommere / at liuse eller liuse lade nogen Mandrabere til sin Fred / vden Sandemend eller Næffn tilforn haffue giort deris Thow om samme Drab / oc sorit Mandraberen til Fred oc Bod. Saa fremt sig nogen vnderstaar her imod at giøre / oc nogen Mandrabere vden for^ne beskeed liuser eller lader liuse til Fred / Hand da icke vil stande til rette / som den imod Lowen / Recessen oc dette vort Forbud handlit haffuer. Huor for Dommerne oc andre ville vide dennem aldelis her effter at rette / *Actum Haffniæ 30. Iunij, Anno* 1589.

It Aabit Breff
Om Hiemmel.
Christian den 4.

VJøre alle vitterligt/ At effterdi wi komme wdi forfaring / huorledis at stor wskickelighed sig tildrager til Ting oc Steffne / met Hiemmel / som giøris Personlige/eller ved Hiemmels Breff/ vdi saa maade/ Naar nogen Adels Person vil træde i Hiemmels sted / eller ved sit Hiemmels Breff nogit hiemle/ skulle Dommerne besuære dennem der vdi at dømme/ Effterdi der foreuendis/ at det skulde vere Adels Person angieldendis/ Oc der for slige Sager indsette til almindelige Herredage / Huor offuer mange deris Ræt forhalis / oc vndertiden foruendis oc forkrenckis met wret / Effterdi det kunde hende sig / at for merckelige oc victige tilfald oc aarsager somme tid icke kunde holdis alminde-

lige Herredage. Da paa det at saadan wlow oc Wskickelighed maa forkommis oc affskaf- fis / haffue Wi leyligheden / met vore elskelige Rigens Raad ladit offuerueye / oc effter de- ris gode betenckende ville der om saa forordnit oc holdit haffue / At efftervi Recessen vdtrycke- lig oc vden alt forskiel formelder / at huo som Hiemmel vil vere til Tinge / eller vdi nogen Rettergang / skal strax Personlige stande vdi samme sted / oc vnder samme forfølning / Oc lijde oc vndgielde hues Lowmaal vdi samme Ræt kand forfølgis. Vdi lige maade at ingen skal fremsende sit Hiemmels Breff / wden hand sender det Bud der hos / som saa fuld- myndig oc mectig er / strax at gaa i Rætte / Da skal der for aldelis ingen Hiemmel eller Hiemmels Breff ansees anderledis / end som Recessen metfører / Men den som set oc til- taldt bliffuer / selff stande for sagen. Er det oc at nogen Hiemmel fremkommer / enten Per- sonlig / eller met Hiemmels Breff / aldelis nøyactig effter Recessen / Da skulle Dom- merne plictige vere at dõme paa effter Reces- sen / vden all vndskylding eller opsettelse / vere sig huo den vere kunde / som enten Personlig eller ved Hiemmels Breff indtræder wdi

Hiem-

Hiemmels sted / Ingen Personis stand eller *Condition* anseendis / Oc lader begge Parter vederfaris den samme Dom oc Ræt / som hand ellers vilde oc skulde giøre oc affsige / imellem Sagsøgeren oc den som Hiemmelført haffuer / Saa at aldelis ingen sin Ræt oc Sag for saadanne Hiemmel hindris eller opholdis. Her effter alle Dommere / baade til Landsting / Byting / Herritzting oc andensteds / skulle haffue dennem at rette / Saa fremt her imod skeer / De da icke der for ville stande til Rætte. Thi lader det ingenlunde. *Actum Haffniæ* 30. *Iuny*, *Anno* etc.

1589.

 It

It Aabit Breff / om Kaast oc Tæring/ som Herritzfogederne tildømmis.

Christian den 4.

VJøre alle vitterligt / at effter Wi komme vdi forfaring / Huorledis at naar nogen Herritzfogit for nogen ringe forseelse/ som sig enten aff vforstand / eller aff det / at hand Sagen icke ret forstaait haffuer / kunde tildrage / Dømmis til en skellig oc beuislig Kaast oc tæring / Naar hans Dom bliffuer vndersagt / Da skulle Saguolderne som samme Dom forhuerffuer/ vndertiden saadan Kaast oc tæring saa høyt opskriffue/ at det er offuer all maade oc billighed/ Oc effter saadanne sine vnderskreffne Register endelig lade eske Kaast oc tæring / Der offuer mangen fattig Mand kommer fra all

næring

næring oc biæring/ til yderste Armod / oc hel-
ler vilde sin feldings Dom aldelis at offuer-
gaa. Da effterdi det er megit wbilligt/ at en
for en ringe forseelse / skulde ved slige middel
høyre besuæris end en anden/ som for sin mod-
uillige wlowlige Dom fældt bliffuer / Oc Re-
cessen ingenlunde vdi saa maade bør at for-
staais / Men mere at det skulde vere dennem
en formildelse oc hielp / som sig aff wforstand
kunde forsee: Det ocsaa icke kand actis billigt/
at en billig Kaast oc tæring skulde effter Sag-
søgerens egit vild opskriffuis / vden hand den
ocsaa skiællige vilde opskriffue oc fodre: Oc
effterdi Herritzfogeden icke kand vere Dom-
mere vdi den Sag hannem selff angielder/ Oc
der som nogen anden Fogit skulde settis vdi
Dommeris sted / vdi saadanne Sager/ Er
det dog ingen foren Dommere. Da paa det
at der met maa gaa lowlige oc ret til/ ville Wi
det saa holdit haffue / at der som Herritzfoge-
den/ som er dømt til skiællig Kaast oc tæring/
oc effter saadan Dom tiltalis for Kaast oc
tæring/ meen det at vere forhøyt oc wbillige
opskreffuit/ Skal den fortegnelse oc Register/
effter huilcket samme Kaast oc tæring eskis/
indsteffnis til Landsting / oc Landsdommere

 plictig

plittig vere der om at Dømme/ om det er forhøyt oc vbilligt opskreffuit eller icke / oc huor megit Herritzfogeden for en skiællig Kaast oc tæring bør at giffue/ effter som de kunde kiende/ billigt oc ræt at vere/ som de ville antsuare oc vere bekiendt. Her effter sig alle oc huer skulle vide at rette/ Ladendis det ingenlunde. *Actum Haffniæ 30. Iunij Anno* 1589.

Kong-

Koñgelige Maiestatis Ordinantz Lydendis om Ecteskaffs Sager.

WI Frederich den Anden met Guds Naade / Danmarckis / Norgis / Vendis oc Gottis Konning / Hertug vdi Slesuig / Holsten / Stormarn oc Dytmersken / Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt / at effter som Wi ere kommen vdi forfaring / huorledis met en part hos Ecteskaffs Sager / som for Capiteler indsteffnis / oc der skulle Ordelis / skal gaa fast vskickelige til / Saa at vndertiden vdi lige oc eens Sager icke Dømmis paa det ene Capitel / som paa det andet / Men atskillige Domme tuert imod huer andre vdgiffuis / Huor vdaff stor vrichtighed foraarsagis. Da paa det

det met saadanne Ecteskaffs Sager at forhø-
re oc ordele maa skickelige oc tilbørlige forhol-
dis/ Oc der met kand gange dis ordentligere
oc ret til/ haffue Wi met vore Elskelige Dan-
marckis Rigis Raad / oc nogle de Høylærde
her vdi Rigit/ den leylighed offuerueyet/ oc la-
dit forfare oc vdgaa nogle visse puncter oc Ar-
tickle/ huor effter vdi alle Ecteskaffs Sager /
som effter denne dag indsteffnis for Capiteler
eller andensteds / der de skulle forhøris / skal
dømmis oc ordelis/ Der effter sig oc huer skal
vide at rette/ Lydendis som her effter følger.

Om Troloffuelse.

EFterdi at Ecteskaff er Guds egen ordning oc indskickelse / Huilcken der for bør at be-
gyndis met all aluorlighed oc Gudfryc-
tighed/ Da haffue de vise oc Gudfryctige For-
fædre vden all tuil villet saa skicke det / At de
Personer som actede at indgaa den hellige Ec-
teskaffs Stat / skulle først Troloffuis / oc siden
for Bryllupet lade liuse tre gonge for dennem/
paa tre Søndager / huer effter hin anden /
Aabenbarlige aff Predickestolen/ i den Christ-
ne Kirckis forsamling / Paa det at der som
nogen vaare/ der kunde lowlige forhindre saa-
dant

dant Ecteskaff / at de det middeler tid kunde grandske oc forfare / før end Ecteskaff bleff fuldkommit.

Der for / om nogen haffuer nogit der vdi at sige / Da skulle de det giøre før end der lu-sis Tredie gong / Hues de det icke giøre / Da skal det intet actis / huad de der effter giøre ville.

Disligiste huer den der vil giøre nogit forbud paa Ecteskaff / Da skal den giffue Sognepresten det tilkiende / vdi to eller tre Dannemends næruerelse / Oc skal vere for-plictet / strax at tage Steffning / Huor for hand eller hun samme Ecteskaff forhindre vil-le: Hues det icke giøris / Da skal samme for-bud eller forhindring icke gielde.

Oc der som nogen findis at giøre For-bud / eller Steffner nogen i rætte for slig Sag / oc icke haffuer der skiællig Aarsag til / Den straffis aff Øffrigheden / oc oprette genpar-ten sin skade oc omkaastning.

Oc paa det alting kand gaa dis ordenli-gere oc skickeligere til / Skal effter denne dag ingen Troloffuelse skee / vden at Presten / oc Fem andre Vitnisbyrd i det mindste ere der offueruerendis.

Skal oc icke heller tilstædis dennem/ som ere rettelige Troloffuede / at søge Seng met huer andre / før end de ere vijede eller giffuit sammen vdi Kircken. Huo som fordrister sig her imod at giøre/ Skulle straffis aff deris Øffrighed/ Naar de aff Sognepresten bliffue paaminte / Oc der som de / der saaledis ere Troloffuede sammen / Ligge vdi it ont leffnit / oc forholde at lade dennem vije tilsammen for Kirckedørren / Skal Sognepresten sette saadanne en viß tid for/ inden huilcken de skulle komme til Kircken/ oc lade sig Christelige vije oc giffue tilsammen: Hues de det icke giøre. Skal hand Aabenbarlige forbiude saadanne Sacramentet / Oc der som de end da icke ville rette sig / Da skulle de for saadan deris Forargelsis skyld aabenbarlige settis i Band.

Icke skal heller nogen Prest vnderstaa sig at Troloffue nogen sammen/ vden de ere hans egne Sognefolck / eller oc de komme andensteds fra / at de haffue deris Vidnisbyrd / at deris vilkaar er / saa at de mue lade sig Troloffue met huilcken Person de begiere.

Skeer det ocsaa at nogen vil giøre Forbud hos Presten før Troloffuelsen skeer / Da skal Presten holde sig der fra / Oc den som saa-

saadant Forbud giør / skal vere forplictet til / strax at tage Steffning / lige som tilforn sagt er / om nogen vil giøre Forbud for Bryllupet.

Saa skal nu holdis met Troloffuelsen effter Ordinantzen.

FØrst at der skal ingen Troloffuis tilsammen i de Forbudne Led / som er / Første / Andit oc Tredie Led / Det er / Sødsken / Sødskenbørn / oc Næst Sødskenbørn.

Dette Forbud skal holdis for merckelige Sagers skyld / Men dog Førstelige Personer vndtagit / Huilcke mue vel tilstædis at komme tilsammen / Om de end ere baade i Tredie oc Andit Led. Fordi det er icke imod Guds Low / oc skeer icke heller foruden synderlige Aarsager. De andre mue tilstædis at komme sammen i Fierde Led. Disligest om den ene Person er i Tredie / oc den anden i Fierde Led / Da mue de oc komme tilsammen: Men om den ene Person er vdi Andit Led / oc den anden vdi Fierde Led / Da maa dennem icke tilstædis at komme sammen.

Hos denne Artickel er at acte / at lige som Mand maa icke haffue sin Slect i Første/ Andit eller Tredie Led/ Saa maa icke heller Hosbonden haffue sin Hustruis Slect / eller Hustruen hendis Hosbondis Slect i samme Led/ effter at Hosbonden eller Hustruen døer fra hin anden/ Men i fierde Led maa det skee : Vdi lige maade skal oc holdis / om nogen beligger noget Quindfock / Endog de ere icke Ectefolck / Der som nogen aff dennem siden ville Giffte sig / Da maa huercken hand haffue hendis / icke heller hun haffue hans Slect vdi Tredie Led.

Der næst skal oc Hemmelige Troloffuelse intet holdis / som er skeed foruden deris villie / huilcke de ere vndergiffne / Som ere Forældre eller andre/ vdi Forældris sted / Fordi den ære oc lydighed vdkræffner

Gud

Gud i det Fierde Budord / Dog der ſom der findis ſlig vilkaar paa færde / At Forældrene icke haffue nogen ſkiællig eller Lowlig Aarſag/ det at forhindre / Da ſkal deris Forbud / eller hues forhindring de her vdi ville giøre / intet haffue paa ſig.

Sammeledis ſkal icke heller holdis Troloffuelſe/ ſom ſkeer vdi Druckenſkaff / eller vdi nogens vmyndige Aar / Ey heller om en er icke ved ſin rette Fornufft oc Forſtand : Saa ſkulle icke heller actis / eller for fulde anſees / hues Hemmelige beplictelſe eller Troloffuelſe Breff / ſom nogen giffue huer anden indbyrdis.

Nogle beſynderlige Aarſager / huor fore de ſom ere Troloffuede/ mue atſkillies.

I. TRoloffuelſe ſom nogen nødis til / bør icke at holdis / ſaa fremt det giffuis tilkende før Bryllupit ſkeer / Men der effter at ville ſige ſig at vere nødt til / ſkal intet gielde.

2. Om nogen feſter en Pige / oc hun bliffuer der effter befunden/ at vere Krenckit aff en

anden Da maa hand skillie sig ved hende/ om hand icke vil tage hende til Naade.

3. Oc der som den første / som haffde krenckit hende / vil tage hende til Hustru / da maa det ocsaa tilstædis/ Dog at begge deris forseelse affbedis aff Sognepresten / paa Predickestolen.

Oc om de Personer som ere Troloffuede forseer sig paa enten sider/ Saa at enten hand beuarer sig met nogit andet Quindfolck / eller hun beuarer sig met en anden Mands Person / Da mue de oc vere huer anden quit / Vden den Person som wskyldig er / vil benaade den skyldige/ Men der som de forsee sig paa begge sider/ Da skal dennem icke tilstædis/ at bliffue ved den Person / de haffde forseet sig met / paa enten sider / for den forargelse der vilde følge effter/ Men der for at straffis som ved bør.

4. Der som oc nogen troloffuer sig en/ oc icke ligeuel beuarer sig met hende / Oc hand der effter Troloffuer sig en anden/ oc beligger hende: Oc endog icke nogen slig Troloffuelse effter denne dag vel kand skee / effter den skick oc ordning/ som om Troloffuelse tilforn formeldit er / Da der som nogen slig hændelse skede /

Skal hand straffis aff Øffrighed / som ved bør / oc ingen aff dennem beholde: Oc den Prest som haffuer verit offuer den sidste Troloffuelse/ oc icke haffuer anseet hues tilforn om Troloffuelser sagt er/ Skal oc straffis der offuer/ som ved bør.

Der som nogen effter Troloffuelsen er skeet / drager hen fra sin Festemø / oc bliffuer lenge fra hende/imod hendis villie oc samtycke/ Da maa hun effter try Aar giffte sig met en anden / om Festemanden icke er vdi Lowligt forfald forhindrit. 5.

Om nogen aff Parterne effter Troloffuelsen er skeet / forseer sig met Tyffuerj / eller anden saadan wærlig gierning / Huilcken dog icke følger Liffs straff effter / Da maa den wskyldige befrijes fra den skyldige / om den det begierer. 6.

Om nogen for Troloffuelsen haffde nogen Hemmelig Siugdom / som Spedalske / Fallende sot/ eller nogen anden slig besmittelig oc vederstyggelig Siuge/oc icke den Aabenbarede / Da maa hand eller hun oc bliffue huer anden quit / om de det begiere. Men der som saadan Siugdom / eller anden Kranckhed komme effter Troloffuelsen / Da skal der 7.

settis

settis nogen tid / vdi huilcken mand kand søge raad / Om den Siuge middeler tid kand hielpis / Kand den icke / Da maa den Troloffuelse vel opslais / om det begieris.

8. Om det sig saa kand tildrage / at her effter nogle Troloffue huer andre / Oc den ene icke findis effter Troloffuelsen saa rijg / som hand haffde sig angiffuit / Oc den anden for slig Aarsag skyld vil saadan Troloffuelse omkaste / oc icke holde / Da skulle de der for icke mue skillies at / effterdi det siunis en megit stor lætferdighed / at nogen skulde sig vdi den victige handel met huer andre indlade / før end de vel kiende hin anden.

Om Jomfrukrenckere.

HVad Jomfrukrenckelse belanger / Skal holdis der met effter Lowen / Recessen oc Handfestningen.

Men der som nogen enten selff / eller ved andre / beder om en Dannemands Daatter / oc der offuer beligger hende / før Troloffuelsen skeer / eller hand faar endelig suar / Da skal hand endelige tage hende til Ecte / om hendis Forældre eller Formyndere ville det samtycke.

Der

Der som nogen Beligger nogen Mø eller Pige / oc siger Ney der for / Da verie sig der for effter Lowen / eller bøde der for effter Lowen oc Recessen.

Sictis oc nogen at haffue beliggit nogen Encke / som tilforn haffuer verit vberøctit / Da oc at verie sig der for effter Lowen / eller bøde vdi lige maade.

Oc efferdi det tit er befundit / at der er bleffuit steffnd vdi Rætte saadanne Jomfrukrenckere / som vbluelige haffde skændt den ene vberøctede Mø eller Encke effter den anden / vndertiden Tre / Fire / eller flere / Om en Gudfryctig Offrighed icke tør saadanne groffue Synder oc forargelse lade bliffue vstraffit / Da skal den / eller de / som her effter vdi slig groffue laster oc forseelse bliffue befundne / icke alleniste bøde effter Lowen oc Recessen / Men oc dømmis vdi Offrigheds Naade oc Vnaade / oc enten straffis paa Liffuit / eller vdi andre maade / met tilbørlig / aluorlig / høyeste straff / andre til Exempel oc forskreckelse.

Der som oc nogen Voldtager en Ærlig Mø eller Encke oc det beuisis / Da at straffis der for effter Lowen / Men om hannem benaadis Liffuit / tage sig hende til Hustru / om

hun oc hendis Formyndere ville / Men ville de det icke tilstæde / giffue hende aff sine Peninge oc Gods / effter fellig Venners raad oc samtycke.

Bliffuer oc nogen befunden / at haffue Voldtagit den ene effter den anden / oc ingen hand tager til Ecte / Hand bør effter Guds oc Naturlig Low at straffis paa Liffuit.

Aarsag huor for Ectefolck maa atskillies.

DEn Første Aarsag er Horerj / Dog skal den Person som anklager / Lowlige steffne den der anklagis i Rætte / oc skiællige beuise det / Oc er det icke nock / at den Person som anklagis / det selff bekiender / Fordi mand tit befinder / at mange liwe paa sig selff / paa det den ene kand bliffue aff met den anden / eller oc komme den i skade / som hand eller hun siger sig at haffue Syndit met / eller for anden Sag.

Her hos skal Dommeren forfare / For det Første / om den Person som anklager / er vskyldig / Fordi der som dens skyld oc findis vdi lige maade / Da bør dennem icke at skillies at /

effterdi huercken aff dennem som hin anden i saa maade ville beskylde/ bør selff for den Sag skyldig at vere/ Men der som den ene Person retter oc bedrer sig / oc den anden icke / saa det findis beuisligt / Da maa den som retter sig / vel atskillies fra den anden som bliffuer varactig i sit syndige Leffnit.

For det Andit / skal oc flitelige forfaris / om nogen aff dennem haffuer giffuit den anden merckelig Aarsag til saadan forseelse/ met Rufferi / Tyranni eller i andre maade / som Dommerne kunde kiende at vere ret Aarsag til saadant fald/ Da bør dennem ey heller saa lettelig at skillies at.

For det Tredie / Om en Dannemands Quinde bliffuer Voldtagen / Da bør hende icke for saadan Voldtect at skillies fra hendis Hosbonde / Fordi den bør icke at straffis / som lider vret/ Men den der giør vret.

For det Fierde / Der som en Mand / effter hand haffuer befundit sin Hustru vdi Hoer / Søger seng met hende / Da haffuer hand der met forbrut sin tiltale til hende/ Men der som hun Anden gong forseer sig/ Oc hand da holder sig fra hende / Da maa hand klage hende an/ oc skillies ved hende : Men den Per-

son som bliffuer saa atskildt fra den anden for Hoer sag / skal icke maa Gifte sig igen / vden Kongens synderlige beuilling oc tilladelse / Oc dog skal det icke maa skee / før end try Aar ere forløbne / Da skal den Person føre nøyactige Vidnisbyrd / at hand i middeler tid siden haffuer skicket sig Ærlige oc Christelige / om den skal benaadis oc Gifte sig igen / Dog skal den skyldige Person som vdi saa maade skillies fra den wskyldige / icke maa Gifte sig / eller bliffue boendis vdi den Sogn / Herrit eller By / som den wskyldige er boendis.

Den anden Aarsag huor for Ectefolck maa skillies at.

ER *Desertio*, Det er / Naar den ene Ecte Person / foruden nogen skiellig Aarsag / eller den andens samtycke / forlader den anden / oc drager bort : Oc skal her met saa holdis / At den Person som forlat er / skal tøffue den anden effter i try Aar i det mindste : Vden saa er at det kand skiellige beuisis / at den Person som er bort dragen / Belegger sig met nogen anden / Da maa den Person som forlat er / tilstædis til Ecteskaff / strax saadant beuist er.

Men

Men naar de try Aar ere forløbne/ Da skal den Person som forlat er/ steffne den anden/ først til Herritzting/ oc siden til Landsting/ Oc føre det beuist til *Consistoriũ*. Der næst skal den haffue sit Vidnisbyrd beskreffuit/ aff sin Sogneprest/ Desligist oc sit Skudtzmaal aff sit Sognefolck/ som skal tagis til Tinge/ At den anden Person haffuer verit borte vdi try Aar/ oc at den forladne Person haffuer i midler tid Leffuit oc holdit sig ærlige oc vel/ oc icke giffuet den Person som er bort rømt/ skiellig Aarsag der til: Oc naar dette saa altsammen lowlige beuist er/ Da maa den Person som forlat er/ tilstædis at giffte sig igen.

Skeer det ocsaa/ at den forladne Person forseer sig/ før end de try Aar ere at ende/ Da skal den Person forbindis Ecteskaff/ vden met den Person som hand haffuer forseet sig met.

Men der som en Mand drager hen i Krij/ eller paa sit Kiøbmandskaff/ oc aff saadan Aarsag bliffuer lenger borte/ Hand skal icke holdis *pro desertore*, Oc skal fordi hans Hustru fortøffue hannem effter i det mindste vdi siu Aar.

Der som oc er visz kundskaff/ At hand er fangen / eller vdi andre maade forhindrit / imod hans villie / Da skal hun endelige fortøffue hannem effter / oc icke giffte sig met nogen anden.

Disligiste naar der er Vidnisbyrd at en Mand er bleffuen / enten i Krij eller vdi anden maade omkommen / Da skulle de Vidnisbyrd offuerhøris aff deris tilbørlige Dommere / om de ere nøyactige/ Oc der tagis beskreffuit/ Oc siden skal den Person som vil giffte sig/ indføre samme Vidnisbyrd for *Consistorio*, oc da der at haffue beuisligt/ At hand haffuer skicket sig vel / oc siden maa den tilstædis andit Ecteskaff.

Men der som nogen fordrister sig til at søge Seng met huer andre / før end saadan Dom er lowlige skeet vdi *Consistorio*, Da skulle de straffis aff deris Øffrighed som ved bør.

Skeer det ocsaa/ at naar en Quinde haffuer saa gifft sig met en anden Mand / effter Dom er gangen/At den første hendis Mand kommer igen / oc begierer sin Hustru til sig igen / Da bør hannem at haffue nøyactig Vidnisbyrd met sig / at hand haffuer i middeler tid sig tilbørlige forholdit/ oc met nogen an-

den

den sig ey forseet / Eller foruisis at søge saa- danne Vidnisbyrd/ aff dennem som hand haff- uer verit hos/ Oc naar hand det haffuer giort beuisligt / bør hans Hustru at forlade den anden Mand / oc komme til den første igen.

Den Tredie Aarsag/ Huor for Ectefolck mue skillies at.

ER om nogen er *Impotens*, det er / vskicke- lig til Ecteskaff: Dog skal den Person/ hues brøst saa findis / stædis try Aars tid / at søge raad / om hand dis imellem kand hielpis / om hand haffde den brøst for bryllu- pit/ Oc der som hand icke da bliffuer hulpen/ Da maa der bliffue Skilsmis imellem dem. Men der som den brøst kom effter Bryllupit/ Da skulle de bære det som it andit kaars / der Ectefolck kand tilkomme.

Om Atskillige Tilfald vdi Ecteskaff.

I. OM en Mand eller Quinde som er Ec- tegifft / forseer sig met hans eller Hen- dis Broder / Søster eller næste Slect/ som er imod Guds Low/ oc hannem eller hen-

de

de aff synderlig Aarsag naadelige benaadis Liffuit/ Da mue de icke skillies fra hin anden/ Men ligeuel bliffue tilsammen/ som Ectefolck/ Vndtagit at den som vskyldig er / begierer at skillies fra den sig i saa maade forseet haffuer / Da bør det at vere den frijt for.

2. Om den der haffuer sin Festemø / tager sig en anden til Ecte/ Da der som hand haffuer hafft nogit ydermere at skaffe met samme sin troloffuede / bør hannem at forlade den anden / oc beholde den første / om hun vil: Men der som hand i saa maade er vskyldig met den første / Da skal hand bliffue hos den anden / Besynderlig om hun icke viste at hand vaar troloffuit met den første / der hun gaff sig vdi Ecteskaff met hannem/ Men der som hun viste det / Da bør hand at giffue den anden offuer / oc bliffue hos den første / om hun det begierer: Begierer hun det icke / Saa skal hand dog icke beholde den anden/ Efftherdi hun viste at hand tilforn vaar Troloffuit: Oc hand som sig vdi saa maade forseer / at straffis der for aff Offrigheden / met høyeste straff / som det sig bør.

3. Der som Hustru eller bosbonde falde vdi nogen besmittelig Siuge / som Spedalske / eller

ler Frantzoser / Da bør dennem icke der for at skillies at/Men lide det taalmodelige/Som det Kaars Gud haffuer dennem paalagt: Dog er det vdi sig selff Christeligt/ at den som met slig Siugdom er beladt / icke begierer at besmitte den anden.

4. Der som oc er beuiseligt/ at enten Hustruen eller Hosbonden haffuer verit besmittet met Spedalske Siuge / oc icke haffuer det aabenbarit før de komme sammen i Ecteskaff/ Men at den ene der effter haffuer forderffuit den anden / Da maa den der saa er bedragen / vel skillies ved den anden.

5. Der som oc hænder/at Hosbonde eller Hustru bliffuer affsindig / Da maa deris Ecteskaff der for icke atskillies / Men den ene at see den anden til gode / oc hielpe hin anden vdi alle de maade mueligt kand vere.

6. Om Hosbonde eller Hustru bliffuer befunden vdi Tyffueri / eller nogen anden twærlig Sag/ som er Halsløs gierning / oc bliffuer dog sparit paa Liffuit aff Øffrigheden / Da mue de der for icke skillies at: Men bliffue saadanne Misdedere Fredløs / eller fluctig / oc icke benaadis aff Øffrigheden/ inden try Aar/ Da maa den wskyldige Person tilstædis at

 giffte

giffte sig / om den dis imellem haffuer huldit sig ærlige oc vel / oc det skiellige kand beuisis.

7. Der som nogen bliffuer Fredløs / Dog for ærlig Gierning / Da bør Hustruen / at fortøffue vdi siu Aar / om hand dis imellem kand stille Øffrigheden til freds / oc komme til sin Fred igen: Skeer det icke / da maa hende effter de siu Aar tilstædis at giffte sig met en anden.

8. Om en Ectemand far anden stedz hen / oc der giffter sig met en anden Hustru / som icke veed aff hans første giffter maal / Da holdis hun vskyldig / saa lenge hun veed der intet aff / Oc bør der for huercken hun / eller hendis Børn / som de haffue afflit sammen / at lide nogen skade / enten paa ære eller gods : Men om hun kommer vdi visz forfaring / at hand haffuer en anden Hustru / Da bedriffuer hun Hoer / om hun lenger haffuer samquem met hannem / Oc naar saadant bliffuer aabenbarit / At hand (maa ske) bliffuer benaadit Liffuit aff Øffrigheden / for nogen merckelig Aarsag skyld / Da skal hand komme til den første igen / Om hun vil tage hannem til Naade : Vil hun icke / da maa hand dog icke / beholde den anden / Men hende skal det vere

frijt for/ at Giffte sig met en anden Mand. Sammeledis skal oc holdis / om en Ectequinde hendis forseelse vdi saa maade befindis.

9. Der som nogen enten til Tinge / eller imellem sig selff / giffue huer andre Skilsmisse Breff / Da skulle samme Breff intet actis / Men dennem samme Breff vdgiffue oc samtycke / at straffis aff deris Herskaff / som ved bør.

10. Om nogen bliffuer lowlige steffnd til Ecteskaffs Dom / oc sidder Steffningen offuerhørig / Oc icke vil møde / Da skal den som i saa maade steffnd vorder / giffue den anden sin kaast oc tæring igen.

Tager oc nogen stæffning / oc icke selff vil møde / at giffue den Sag som steffnd er / Da bør hans genpart at dømmis quit for samme Steffning/ til saa lenge hand igen vil steffne/ oc vere i rætte / Oc igen oprette den anden hans beuislige kaast oc tæring.

Huilcke forne Puncter oc Artickle wi vdi alle maade / effter som forskreffuit staar / ville haffue holdit oc efterkommit / Bedendis oc biudendis vore Lænsmend / *Superintendenter*, *Prælater*, Canicker oc alle andre / Som enten paa Capiteler vdi *Consistorijs* eller anden stedz

skulle sidde / rætte / forhøre oc dømme / vdi Ecteskaffs Sager / At i rette eder effter forskreffne Puncter oc Artickle retferdelige at Dømme / oc hielpe huer wdi hues Ecteskaffs Sager Lowlige for eder indsteffnis / saa megit Christeligt oc ret er / Oc imod forne Artickle aldelis intet at dømme eller giøre i nogen maade: Vnder vor Hyllist oc Naade.

Actum Kiøbenhaffn Den 19. *Iulij.* Aar etc. 1582.

Om

Om Skudzmaal
icke at skulle forlenge forhalis paa Landzting.

WJ Christian den Fierde / Met Guds Naade Danmarckis Norgis Vendis oc Gottis Vdualde Konning / Hertug vdi Sleswig / Holsten / Stormarn oc Dytmersken Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst / Giøre alle vitterligt. Effter at wi kome vdi forfaring / huorledis at nu holdis fast mere Wskickelighed end tilforn haffuer verit brugeligt / met atskillige Skudzmaal / Som giøris til Landzting / Vndertiden aff dennem som Sagen selff haffuer. Indsteffnd til Landzting / Vndertiden aff dennem som steffnde ere / Oc giøris tit oc offte Herskaffs forfald / for Siuge seng / Oc i andre maade / Saa at offuer slig

Skudzmaal / Som vdi saa maade tit oc offte skeer / Fororsagis mange opsettelser / oc Sagerne der offuer forhalis / fattige Folck icke vden stor besuering oc bekaastning / Da ville Wi at der met Saaledis her effter holdis skal / At der som nogen Sager bliffue aff Dommerne opset vdi Sex vger / Da skal mand icke maa nyde nogit Skudsmaal vijdere oc ydermere / det vere sig huad det heldst vere kunde / Vndertagit at nogen ligger paa sin siuge Seng. Eller oc ere vdi vore oc Rigens bestilling forhindrit Vden Riget / Dog skulle der icke mue tilladis mere end try forfald / Huilcke skulle alle try skee inden Sex vgers dag / nest effter kommende / Huilcke dog skulle lade Suere deris Lowlige forfald met opracte fingre / Effter Recessen / Met mindre nogen er vdi vore oc Rigens huerff oc ærinde Vden Rigit affferdiget / Eller oc met vore Breff kunde beuise deñem vdi nogen anden Rigens kald at vere forskreffne / da mue de allene oc ingen anden nyde vijdere Skudzmaal effter Leyligheden / Oc til saa lenge de aff samme Forfald kunde vere tilstede / Oc skulle Landzdommerne Aldelis rette dem effter ingen Sager met nogen opsettelse Lenger at opholde / Eller nogen

Skudz-

Skudzmaal at ansee / End som forskreffuit staar / Saa fremt de icke ville stande der for til Rette / Som de vore *Mandater* oc Breff icke acte eller Ansee ville / Giffuit paa vort Slot Koldinghus den 14. *Augusti* *Aar* 1590. Vnder vort Signet.

At

At Neffninge eller Sandemend mue Suere offuer Adels Vold/ Heruerck/ Husfred eller Gaardfred/ oc saadane Fyrretiue Marcks Sager som icke gielder paa deris Liff eller Ære/ Saa vel som offuer andre Rigens Indbyggere.

VI Christian den Fierde / Met Guds Naade Danmarckis Norgis / Vendis oc Gottis vdualde Konning / Hertug vdi Slesuig / Holsten Stormarn oc Dytmersken Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst/ Giøre alle vitterligt. Effter som Wi komme vdi forfaring/ huorledis at naar en part aff vore Vndersaatte aff Adel forbryde sig met Vold / Heruerck / Hußfred eller Gaardfred/ Jmod nogen/ Da ville de icke tilstede/ at Neffninge eller Sandemend dennem

det skulle offuersüere / Efftersdi det skal vere Fredløsmaal angieldendis / Endog det met Fyrretiue Marck / Inden Sex vger kand bødis / Da efftersdi saadanne Sager icke ere deris Ære oc Liff Anrørendis / Oc kand bødis inden Sex vgers dag / Oc paa det at den fattige saa vel som den Rige maa vederfaris / hues lige oc ret er / Oc der maa ocsaa giøris forskel imellum dem Som met fredsommelighed ville Ansee Low oc Ret / Oc dennem som ville bruge oc øffue Vold / Offuerlast oc Mutuillighed / Da haffue Wi som en Christen Øffrighed met vore Elskelige Danmarckis Rigis Raad for got oc billigt actet oc anseet / At Sandemend oc Neffninge vdi slige Fyrretiue Marcks Sager / Som icke gielder paa Adelens Liff eller Ære / Saa vel mue Suere offuer Adelen / Som offuer andre Rigens Indbyggere. Saa ingen deris Ræt dennem der offuer skulle forkrenckis / Dog huad Tre Marcks sager ere anliggendis Eller andre slige. Som gielde Adelens Ære oc Liff paa / Skal ingen mue Dømme / Vden allenisté Wi selffue / Met vore Elskelige Danmarckis Rigis Raad / Sammeledis effter at Wi wdi lige maade forfare huorledis at naar Sande-

K mend

mend opkreffuis at giøre Ret Marckeskel/ Disligiste ocsaa naar nogen er Lowlige forfuld met Vold/ Heruerck/ Gaardfred/ eller Husfred/ skulle sig mange Vnderstaa at giøre Skudzmaal oc forfald/ oc der met ville forhindre Fylling paa Sandemend eller Neffninger/ Endog Lowen klarlige forsetter en viss Termin oc tid vdi huilcken slige Lowmaal skulle fuldendis/ Da ville Wi at der met aldelis skal forholdis oc efftерkommis effter Lowen/ Oc ingen ydermere opsettelse eller forhaling at tilstedis/ End som Lowen vduiser oc om formelder/ Saa fremt der ellers er giffuen Loulig Varsel før. Her effter sig alle oc huer kand vide at Rette/ Oc sit Loumaal vdi Saadanne sager at forfølge/ Giffuit paa vort Slot Koldinghus/ Den 15.
Augusti Aar 1590. Vnder
vort Signet.

At mand icke skal wførme/ Men holde Fred paa Landzting.

WI Christian den Fierde / Met Guds Naade Danmarckis Norgis / Vendis oc Gottis vdualde Konning / Hertug wdi Slesuig / Holsten Stormarn oc Dytmersken Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst/ Giøre alle vitterligt. Effter at Wi komme vdi forfaring huorledis at naar Landzting holdis her vdi vort Land/ Nørre Judland saa vel som vdi andre vore Lande her vdi Riget/ Skulle sig mange vnderstaa naar de met hin anden staa for Rætte/ At drage hin anden vdi Skæg/ Haar/ Met mundslag / eller met blotte Kniffue/ Daggerter oc Verie Hin anden anfalde. Formenendis saadan gierning at vilde bøde met Ti lod purt Sølff til deris

Herskaff effter Recessen / Da efterdi at Landztinget almindelig besøgis/ baade aff Adelen/ Borgere oc Bønder / Oc Landzdommerne / ere plictige at forskaffe huer Mand Low oc Ræt. Oc der oc falder den høyeste ræt/ her vdi Rigit/ Før end nogen Sager kommer ind for Oss/ Oc vore Elskelige Rigens Raad/ Det oc er Christeligt oc tilbørligt at der holdis skickelighed Rætten til *Reuerentz* huor *Iusticia administreris* oc derfor Saadant icke kand regnis for nogen slet Tingfred / Huor nogen paa Landztinget / vdi saa maade offuerfalder/ Slaer eller met Haandgierning forgriber sig imod huer andre / Da ville Wi det saa her met forordinerit haffue/ At der som nogit sligt hender sig her effter at skee / At derfore icke alleniste skal bødis for Tingfred / Men oc straffis for slig moduillig dristighed oc Offuerlast/ Som det sig bør. Sammeledis effter at Wi oc vdi lige maade forfare huorledis mange skulle sig vnderstaa inden Landztinget at skælde huer andre for Løgnere / Eller vdi andre maade tale huer anden til / Som deris Ære oc Lempe kand vere fornær / Oc det her til dags icke er bleffuen holdit/ at vore Landzdommere det fra demem haffue ville giffuit

beſkreffuit/Da ville Vi for^ne vore Landzdommere / dennem ſom nu ere / Eller her effter kommendis vorder/ her met Aluorlige haffue befallit/ at der ſom Nogen effter denne Dag/ ſtaar inden Landztinget Oc ſkælder en anden Erlig Mand/ for en Løgnere / eller vdi andre maade taler hannem paa hans Ære oc Lempe fornær / Da ſkulle de det giffue fra dennem beſkreffuit/ Saa at den ſom det giør/ der for maa loulige tiltalis oc forfølgis ſom det ſig bør/ At der aff icke ſkal fororſagis mere Vro/ eller Vlycke / Huor effter ſig alle oc huer kand vide at rette/ Oc for ſkade at tage vare/

Giffuit paa vort Slot Kolding-huſſ/ Den 14. *Auguſtj*, Aar 1590. Vnder vort Signet.

Huorledis de skulle straffis som kiøbe andre til at sige falskt Vidnisbyrd.

WJ Christian den Fierde / Met Guds Naade Danmarckis Norgis / Vendis oc Gottis vdualde Konning / Hertug wdi Slesuig / Holsten Stormarn oc Dytmersken Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst / Giøre alle vitterligt. At effter som vore Landzdommere vdi vort Land / Nørre Judland Vnderdanigst haffuer Oss besøgt / At Wi Naadigst vilde giøre en skick oc forordning huoledis met dennem holdis oc handlis skal som kiøbe andre til at bere falske oc Løgnactige Vidnisbyrd / vdi deris Sager / Effterdi det formenis forn vore Landzdommere at vere plictige at tildømme dennem som saadant giøre / at lide lige straff som de der falskelige Vundit

haffue/ Oc for deris falske Vidne ere bleffne felde. Oc straffet paa deris Fingre/ Da paa det at Saadan wskickelighed kand forekommis oc affskaffis/ ville Wi der met her effter Saa holdit haffue/ at huem som kiøber en anden til at Vidne Løgn/ Eller anden Wærlig gierning at giøre/ Skulle straffis paa deris Boeslod/ Oc actis icke bedre/ End de som gierningen giort haffuer/ Oc skulle de icke straffis paa deris To Fingre/ effterdi de icke haffue suorit met deris opracte Fingre/ som de der falskt Vidne bere. Her effter sig alle oc huer kunde vide at rette/ oc forholde/ Oc for skade at tage vare/ Giffuit paa vort Slot Koldinghus/ den 14. *Agusti*, Aar 1590. Vnder vort Signet.

Sande.

Sandemeñd som
Lowlige ere opkraffde paa Drab sag / skulle til Siette vge Dag giøre deris Thow/ wanseet om den rette Efftermaalsmand møder samme tid til-stede/ eller ey.

✱

WJ Christian den Fierde / Met Guds Naade Danmarckis Norgis / Vendis oc Gottis vdualde Koning / Hertug vdi Slesuig / Holsten Stormarn oc Dytmersken Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst / Giøre alle vitterligt at Effter som Wi komme vdi forfaring / Huorledis sig megen Wskickelighed skal tildrage / Naar Lowmaal met Sandemend skulle forfølgis / wdi saa maade at Naar sig nogen saadan wlyckelig tilfald met Manddrab kand tildrage / Oc Sandemend der paa opkræffuis der om at

skulle

skulle Suere/ Oc giøre deris Thow / Skeer
det tit oc offte at Efftermaals mand som sam-
me Drab skal forfølge/ vdi middeler tid lader
sig met Mandraberen forlige / Oc icke møder
tilstede / Naar Sagen Loulige er forfuldt oc
fyllinge skal giffuis paa Sandemend / Saa
sagen der met bliffuer forhalit huor aff det sig
fororsager / at Mange sig fordriste / at tage
sig fore megit dis større Mutuillighed/Mord
oc Manddrab at bedriffue/ Efterdi de forme-
ne sligt Wstraffit at skulle affgange/ Da
paa det slig Wskickelighed maa forkommis
oc Affskaffis / haffue Wi den Leilighed / met
vore Elskelige Danmarckis Rigis Raad /
offueruevet oc besluttet / Oc ville det her eff-
ter der met Saa endelige holdit haffue / at
Naar nogen Manddrab sig kand tildrage /
Skulle Sandemend strax der paa opkræff-
uis/ Oc siden inden Siette vge Dagen/ Eff-
ter de Loulige ere opkraffde/giøre deris Thow/
Oc der som ret Efftermaals Mand til forne
Siette vge Dag icke vil møde tilstæde/ Eller
lade sig finde/ aff den Orsage at hand følling
offuer forne Sandemend vil forhindre oc for-
holde/ Da skulle dog forne Sandemend til
besteinte tid oc Termin/ Endelige kiende oc

Suere/ om for^{ne} Drab effter Lowen / Bliff-
uer oc Manddraberen siden aff Sandemend
kient frij/ Oc Soren til Fred oc Bod / Da
skal Saguolderne for^{ne} Bod til Oss oc Kro-
nen haffue forbrut / Eller til hans rette Her-
skaff/ Oc icke komme hannem eller hans Arff-
uinge til gaffn / fordeel eller beste / J nogre
maade/ for hans forhaling oc Forsømmelse
skyld/ om hand er i Landet/ Huilcken for^{ne} For-
ordning/ Wi altid her effter ville holdit oc eff-
terkommit haffue / Bedendis oc biudendis
Sandemend offuer alt vort Land Nørre Jud-
land / Oc andensteds Som den Judske Low
brugis/ Saa vel som dennem nogen Mand-
drabs sager haffue at forfølge / At i vide eder
aldelis her effter at rette / Oc for skade at
tage vare. Giffuit paa vort Slot
Koldinghus/ den 14. *Augusti,*
Aar 1590. Vnder
vort Signet.

Prentet i Kiøbenhaffn / Aff Matz Vingaard.

Anno Domini,

1590.

Cum gratia & Priuilegio Regio:

S: Q: M:

Ad decennium:

Soli Deo Gloria.